

УДК 374.71(573.11)

МЕТОДОЛОГІЧНІ ОСНОВИ ДОСЛІДЖЕННЯ НАВЧАННЯ ДОРΟΣЛИХ ІМІГРАНТІВ У КАНАДІ

Муқан Н.В., Бусько М.Б., Барабаш О.В.

Національний університет «Львівська політехніка»

У статті висвітлюються методологічні основи дослідження навчання дорослих іммігрантів у Канаді. Представлено проблему організації навчання іммігрантів у системі освіти дорослих Канади. Здійснено аналіз науково-педагогічної літератури, що висвітлює особливості організації навчання дорослих іммігрантів. Подано трактування основних понять дослідження, застосованих підходів. Представлено напрями канадської освіти дорослих, позитивні та негативні наслідки імміграції, мету, принципи та функції навчання дорослих іммігрантів у Канаді.

Ключові слова: Канада, освіта дорослих, іммігрант, навчання дорослих іммігрантів, мета, принципи та функції навчання іммігрантів.

Постановка проблеми. Глобалізаційні процеси початку ХХІ століття характеризуються не тільки розширенням можливостей, але й викликами для соціальних, економічних, політичних трансформацій цивілізації, що детермінують розвиток економіки знань з новими вимогами до ринку праці й форм організації життєдіяльності суспільства. На шляху до євроінтеграції перед Україною постає низка проблем, однією із яких є міграція. Україна посідає одинадцяте місце в світі і шосте в Європі за кількістю іммігрантів, а на її території проживають 5,3 мільйони осіб, які народилися за межами сучасної території країни.

У цьому контексті важливим є дослідження досвіду Канади, яка є однією із країн з ефективною політикою та національною стратегією, спрямованою на розв'язання проблем соціального, культурного, економічного розвитку суспільства та його збагачення на основі використання потенціалу іммігрантів. Освіта дорослих відіграє важливу роль у процесі соціальної інтеграції, активного громадянства, працевлаштування, особистого і професійного розвитку людини.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Аналіз науково-педагогічної літератури свідчить, що впродовж останнього десятиріччя українськими науковцями активно здійснювалися порівняльно-педагогічні розвідки становлення освіти у найбільш розвинених країнах – Великій Британії, Канаді, Німеччині, США, Франції. Досліджувалися загальні проблеми навчання дорослих, його реформування, різні аспекти освітньої політики та тенденції її розвитку: концептуальні положення порівняльної педагогіки (М. Лещенко, О. Локшина, І. Руснак, А. Сбруєва); концептуальні засади неперервної освіти (І. Лещенко, О. Мартіросян та ін.), теоретичні та практичні основи освіти дорослих (В. Горшкова, М. Громкова та ін.); концепції розвитку освіти дорослих (С. Коваленко, В. Пуцов та ін.); теоретичні положення щодо особливостей навчання дорослих осіб (Л. Мазуренко, Н. Протасова та ін.); андрагогічний (М. Ноулз, І. Фольварчній), структурно-функціональний та системний підходи (Н. Албоім, А. Вербицький); особистісно орієнтований (С. Лісова, С. Хаджирасєва, С. Яценко); аксіологічний (Т. Браже, В. Давидова та ін.); інтеркультурний (О. Івашко, М. Лі); компетентнісний (Н. Горук, Ш. Грабке, С. МакНеір, О. Фучила); психологічні, педагогіч-

ні, андрагогічні, соціологічні дослідження проблеми освіти дорослих (Т. Кучай, В. Онопрієнко, Л. Тимчук).

Зокрема, загальним положенням освіти дорослих присвятили наукові праці Т. Андрющенко, С. Архипова, С. Болтвівець, С. Гончаренко, Т. Десятов, І. Зязюн, Л. Лук'янова, Н. Муқан, Н. Нічкало, І. Носаченко, О. Отич, Л. Пуховська, С. Сисоєва, Л. Сігаєва, А. Старєва, О. Титаренко. Освіта дорослих у Канаді стала предметом дослідження таких науковців, як О. Барабаш, М. Борисова, О. Котлякова, О. Огієнко.

Серед зарубіжних науковців проблему навчання дорослих іммігрантів досліджували С. Вершловський, С. Змейов, Є. Огарьов, В. Онушкін, В. Подобєд, а також П. де Броукер (P. de Broucker), П. Джарвіс (P. Jarvis), Д. Кідд (J. Kidd), К. Кросс (K. Cross), Дж. Майлс (J. Myles), К. Маєрс (K. Myers), К. Рубенсон (K. Rubenson), Дж. Хекман (J. Heckman).

Виділення невирішених раніше частин загальної проблеми. Соціальне значення навчання дорослих іммігрантів з огляду на досвід Канади, вивчення джерельної бази дослідження та результати проведеного аналізу специфіки освіти дорослих в Україні уможливили виявлення суперечностей між: зростаючою кількістю дорослих іммігрантів в Україні та потребою в організації їхнього навчання; необхідністю розробки належних механізмів забезпечення навчання новоприбулих осіб і невідповідним рівнем його нормативно-правового та навчально-методичного забезпечення; потребою у наданні високоякісних освітніх послуг дорослим іммігрантам та недостатньо розвиненим організаційно-управлінським компонентом системи освіти дорослих в Україні.

У вирішенні зазначених протиріч важлива роль відводиться дослідженню досвіду Канади, що збагатить систему освіти дорослих України продуктивними ідеями відповідно до сучасних вимог. Висвітлення методології виконаного дослідження дасть змогу зрозуміти алгоритм його реалізації та специфіки. Отже, актуальність проблеми, її недостатня розробленість у вітчизняній андрагогічній науці та вимоги освітньої практики зумовили вибір теми нашого дослідження.

Мета статті: здійснити аналіз науково-педагогічної літератури, присвяченої різним аспектам проблеми, що досліджується, а також висвітлити методологічні основи виконаного дослідження

організації навчання іммігрантів у системі освіти дорослих Канади.

Виклад основного матеріалу. Дослідження освіти дорослих та навчання іммігрантів свідчить про різноманітні аспекти проблеми, відображені у низці публікацій як вітчизняних, так і зарубіжних учених, а також у звітах про результати досліджень ЮНЕСКО й Організації економічної співпраці та розвитку; аналітичних документах та статистичних даних про залучення дорослих до навчання, представлених Департаментом статистики Канади; нормативно-правовій базі, що засвідчує стимулювання до навчання дорослих осіб та державну підтримку; документації, що підтверджує наявність провінційних імміграційних програм та ініціатив; навчальних програмах інституцій системи освіти дорослих [1].

Результати виконаного дослідження свідчать про необхідність дослідження проблеми організації навчання дорослих іммігрантів у Канаді в трьох площинах. Дорослий іммігрант розглядається як особа, що продовжує навчання у дорослому віці. Важливе значення має аналіз навчальних програм, а також процесу навчання іммігрантів у контексті системи освіти дорослих країни. З'ясовано, що її складовими є підсистеми освіти дорослих, представлені на рівні провінцій і територій.

У дослідженні застосовано комплекс основних наукових підходів, у межах яких цілісно розглядається проблема освіти дорослих іммігрантів у Канаді. Відповідно до системного підходу здійснено аналіз навчання дорослих як системи взаємозалежних і взаємодоповнюючих компонентів, зокрема мети, завдань, функцій, що ґрунтується на відповідних принципах та реалізується у певному контексті (в її основу покладено ґрунтовну нормативно-правову базу). Ця проблема частково висвітлюється у працях таких зарубіжних учених як Н. Албоім (N. Alboim) [6], М. Лі (M. Lee) [7].

У межах структурно-функціонального підходу навчання дорослих іммігрантів у Канаді розглядається як сукупність компонентів, які характеризуються певними функціями та забезпечують координацію вертикального (підпорядкування навчальних установ органам управління освітою) та горизонтального (співробітництво між навчальними установами з метою надання повного спектру освітніх послуг дорослим іммігрантам, між департаментами/міністерствами освіти провінцій і територій, міністрами освіти провінцій у Раді міністрів освіти Канади на федеральному чи національному рівні) управління. Також відповідно до структурно-функціонального підходу вітчизняні та зарубіжні дослідники освіти дорослих (Л. Лук'янова [2], О. Огієнко [4]) розглядали проблему визначення змісту освіти дорослих.

У ході реалізації андрагогічного підходу здійснено аналіз особливостей та проблем навчання дорослих іммігрантів. Іммігрант розглядається як суб'єкт, який потребує організації навчання на основі особистісно орієнтованого підходу, в межах якого здійснюється вплив на формування змісту, вибір відповідних форм і методів навчання, урахування інтересів і потреб особистісного, професійного, культурного спрямування [5; 10].

У контексті аксіологічного підходу досліджено та охарактеризовано змістовий компонент на-

вчання (знання, вміння і навички, а також цінності, притаманні канадському суспільству).

Під час дослідження доведено значущість інтеркультурного підходу, завдяки якому проаналізовано навчання дорослих іммігрантів, спрямоване на задоволення потреб осіб різного етнічного походження, національності, віросповідання, соціального та економічного статусу.

У межах компетентнісного підходу здійснено аналіз професійно спрямованого навчання іммігрантів. З'ясовано, що Канада зацікавлена у кількісному зростанні іммігрантів, а також висуває певні вимоги до рівня їхньої кваліфікації [3].

Застосування методології науково-педагогічних досліджень дало змогу з'ясувати сутність основних понять дослідження: «освіта дорослих» – пролонгований процес розвитку дорослої людини (особистості, громадянина, фахівця), що триває впродовж усього життя; «система освіти дорослих» – сукупність установ (освітні, громадські, волонтерські, культурно-просвітницькі заклади, органи управління), які забезпечують освітні можливості для дорослих осіб відповідно до таких напрямів як підготовка, перепідготовка, підвищення кваліфікації та особистісно орієнтоване навчання.

Нами виокремлено кілька напрямів канадської освіти дорослих: світова (сприяння розвитку конкурентоздатності у міжнародному співтоваристві); економічна (розв'язання проблеми працевлаштування, професійного навчання); соціальна (підтримка активної громадської та громадянської позиції); особистісна (продовження особистісного розвитку). Серед її пріоритетних завдань визначено: сприяння розвитку демократії та активного громадянства; розвиток грамотності та базової освіти дорослих; створення належних умов для навчання на робочому місці; використання інформаційно-комунікаційних технологій, засобів масової інформації з навчальними цілями; задоволення навчальних потреб певних груп населення країни.

Канада є країною, яка щорічно приймає значну кількість іммігрантів. Аналіз статистичних даних свідчить про те, що кількість осіб, які прибувають у Канаду, постійно зростає: до 1981 р. в Канаду щорічно прибувало близько 122 тис. осіб із різних країн світу, а в 2010 р. – 280 тис. іммігрантів [9]. Серед етнічних груп, кількість яких перевищує 1 млн. осіб, у Канаді виокремлюють італійців, китайців, українців, індійців, поляків [8]. З'ясовано, що в нормативних документах Канади та України «іммігрант» тлумачиться як іноземець чи особа без громадянства, яка отримала дозвіл на імміграцію і прибула в іншу країну для постійного проживання.

У дослідженні виокремлено позитивні (демографічна диверсифікація суспільства, економічний, культурний розвиток суспільства) та негативні (значні витрати на розробку і забезпечення навчальних та адаптаційних програм для ново-прибулих переселенців, прибуття певної кількості дорослих громадян без атестату зрілості чи професійної освіти, загроза втрати національної, культурної та мовної ідентичності у полікультурному середовищі) наслідки імміграції.

Результати дослідження свідчать, що навчання дорослих іммігрантів у Канаді здійснюється у контексті теорії і практики освіти дорослих, що пе-

редбачає реалізацію адаптивної, компенсаторної, розвивальної, аналітичної, комунікативної, заохочувальної, прогностичної, інтеграційної функції.

У результаті дослідження виявлено, що системою освіти дорослих Канади забезпечуються навчальні можливості для дорослих іммігрантів. Визначено світовий, економічний, соціальний напрями освіти дорослих. Доведено, що навчання дорослих іммігрантів є процесом засвоєння знань, формування й розвитку вмінь та навичок, цінностей, що забезпечить відповідність вимогам наукового, технологічного, соціального, культурного і політичного розвитку країни імміграції. Цей процес забезпечується шляхом реалізації цільових програм та різних форм навчання (формального, неформального, інформального). Цільовий, змістовий, операційний, контрольний-регулюючий і оцінно-результативний компоненти навчання дорослих іммігрантів є системо-утворюючими.

Проаналізовано принципи навчання дорослих іммігрантів у Канаді: визнання права на освіту впродовж усього життя; орієнтації на загальнолюдські цінності та поваги до поглядів, переконань, звичаїв і традицій переселенців; системності, неперервності та наступності, доступності навчання для іммігрантів із різним соціальним статусом та походженням; взаємодії освітніх установ різних форм власності та громадських організацій; актуальності й відповідності навчальних програм потребам таких громадян та вимогам країни, яка їх приймає, з урахуванням попередньо отриманого досвіду та освіти; державного забезпечення навчання іммігрантів.

Визначено основні функції: адаптивна (освоєння знань, розвиток умінь і навичок з метою забезпечення ефективності життєдіяльності в новому суспільстві); компенсаторна (відтворення відсутніх або втрачених освітніх можливостей у країні попереднього проживання); розвивальна (подальший розвиток особистості на основі синтезу національних та міжнародних освітніх традицій); аналітична (дослідження й аналіз чинників, що формують потребу в неперервній освіті іммігрантів); комунікативна (набуття соціального досвіду представників різних хвиль імміграції); заохочувальна (стимулювання освітніх потреб); прогностична (наукове передбачення всебічного розвитку таких громадян у полікультурному суспільстві); інтеграційна (сприяння повноцінній інтеграції у суспільство країни, до якої вони іммігрували).

Доведено, що метою навчання дорослих іммігрантів є інтеграція та повноцінне функціонування у суспільстві та економіці знань, а завданнями – забезпечення дорослих новоприбулих осіб можливостями для засвоєння знань, необхідних для адаптації та успішного функціонування в новому суспільстві: оволодіння офіційною мовою країни, до якої вони іммігрували; вивчення мови професійного спрямування; формування й розвиток технічних та професійних умінь і навичок, необхідних для працевлаштування або кар'єрного зростання; ознайомлення з соціальною, культурною та економічною сферами життєдіяльності суспільства; підвищення рівня грамотності та базової

освіти; ознайомлення з принципами, традиціями, цінностями, що є притаманними країні імміграції.

Висновки і пропозиції. Методологічні засади дослідження організації навчання іммігрантів у системі освіти дорослих ґрунтуються на важливих положеннях теорії і практики освіти дорослих та комплексному використанні системного, структурно-функціонального, андрагогічного, особистісно орієнтованого, аксіологічного, інтеркультурного, компетентнісного підходів.

Визначено мету і завдання навчання дорослих іммігрантів, принципи, що покладені в його основу. Доведено, що на визначення змісту навчання дорослих іммігрантів впливають різні чинники: перебування в іншому етнокультурному та мовному середовищі; відірваність від звичайного соціуму; зниження соціального статусу, внаслідок чого виникають певні матеріальні проблеми; суспільна ізоляція як результат антиімміграційних настроїв тощо.

Визначено можливість творчого використання прогресивних ідей канадського досвіду та обґрунтовано науково-методичні рекомендації щодо його впровадження у навчання дорослих іммігрантів в Україні у різних сферах:

- *культурній*: розробка та впровадження інтегрованих навчальних програм з метою забезпечення особистісного розвитку іммігрантів, вивчення мови, ознайомлення з культурою України;

- *економічній*: реалізація програм підвищення кваліфікації та перепідготовки новоприбулих осіб відповідно до потреб ринку праці України;

- *соціальній*: створення центрів підтримки таких громадян для надання їм консультації і психологічної підтримки в період адаптації, отримання освіти; забезпечення умов для гуртування іммігрантів з метою спільного подолання труднощів адаптаційного періоду у формальному, неформальному, інформальному середовищі;
- *нормативно-правовій*: удосконалення законодавства про імміграцію з урахуванням соціальних, економічних запитів країни, розробка відповідної програми інтеграції переселенців;

- *організаційній*: організація навчання таких осіб у системі освіти дорослих України на основі врахування попередньо засвоєних знань та досвіду, з повагою до їхніх переконань та поглядів; запровадження складання тесту для іммігрантів з метою подальшого отримання громадянства;

- *андрагогічно-організаційній*: підготовка науковців та практиків для роботи з дорослими іммігрантами; розробка та вдосконалення навчальних програм різних рівнів складності й використання відповідних методів і форм навчання.

Виконане дослідження не вичерпує всіх аспектів окресленої проблеми. До перспектив подальших наукових розвідок належить: вивчення особливостей реалізації заходів на загальнодержавному й регіональному рівні щодо розвитку цільових імміграційних програм; професійна підготовка андрагогів до роботи з цією категорією споживачів освітніх послуг відповідно до педагогічних традицій та міжнародних освітніх тенденцій; організаційно-педагогічні умови підготовки до іспиту для отримання громадянства.

Список літератури:

1. Бусько М. Б. Навчання дорослих іммігрантів у Канаді: навч. посіб. / М. Б. Бусько. – Львів: ЗУКЦ, 2013. – 120 с.
2. Лук'янова Л. Б. Концептуальні положення освіти дорослих / Л. Б. Лук'янова. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.rusnauka.com/Page_ru.htm
3. Мазуренко Л. Безперервна освіта: особливості навчання дорослих. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://virtkafedra.ucoz.ua/el_gurnal/pages/vyp8/Masurina.pdf
4. Огієнко О. І. Дослідження структури та функцій освіти дорослих / О. І. Огієнко // Педагогічні науки: зб. наук. праць СумДПУ імені А. С. Макаренка. – Суми, 2002. – С. 103-111.
5. Фольварочний І. В. Європейські тенденції в розвитку освіти дорослих. Електронне наукове фахове видання / І. В. Фольварочний // Народна освіта. – Вип. № 3 (9). – 2009.
6. Alboim N. Immigrants and the economic recovery: What are the policy implications? / N. Alboim. – Halifax, 2010. – 54 p.
7. Lee M. Socialization and immigrant students' learning in adult education programs // Learning and sociocultural contexts: Implications for adults, community, and workplace education / M. Lee. – San Francisco: Jossey-Bass, 2002. – P. 27-36.
8. Statistics Canada. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: www.statcan.gc.ca
9. The Canadian Encyclopedia. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: www.thecanadianencyclopedia.com
10. Vocational education and training for immigrants. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: www.ammattilinenkoulutus.com

Мукан Н.В., Бусько М.Б., Барабаш О.В.

Национальный университет «Львовская политехника»

МЕТОДОЛОГИЧЕСКИЕ ОСНОВЫ ИССЛЕДОВАНИЯ ОБУЧЕНИЯ ВЗРОСЛЫХ ИММИГРАНТОВ В КАНАДЕ

Аннотация

В статье рассматриваются методологические основы исследования обучения взрослых иммигрантов в Канаде. Представлена проблема организации обучения иммигрантов в системе образования взрослых Канады. Проанализирована научно-педагогическая литература, которая освещает особенности организации обучения взрослых иммигрантов. Подана трактовка основных понятий исследования, примененных подходов. Представлены направления канадского образования взрослых, позитивные и негативные последствия иммиграции, цель, принципы и функции обучения взрослых иммигрантов в Канаде.

Ключевые слова: Канада, образование взрослых, иммигрант, обучение взрослых иммигрантов, цель, принципы и функции обучения иммигрантов.

Mukan N.V., Busko M.B., Varabash O.V.

National University «Lviv Polytechnic»

METHODOLOGICAL FUNDAMENTALS OF RESEARCH OF ADULT IMMIGRANTS LEARNING IN CANADA

Summary

In the article the methodological fundamentals of research of adult immigrants learning in Canada have been highlighted. The problem of immigrants learning organization in the system of adult education of Canada has been presented. The analysis of scientific and pedagogical literature which highlights the peculiarities of adult immigrants learning organization has been conducted. The interpretation of the main research concepts and applied approaches has been presented. The directions of Canadian adult education, immigration positive and negative consequences, the goal, principles and functions of adult immigrants learning in Canada have been presented.

Keywords: Canada, adult education, immigrant, adult immigrants learning, the goal, principles and functions of immigrants learning.